

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI IBORALARDA QO‘LLANILGAN ORNITONIMLAR TO‘G‘RISIDA

N.R.Maxmudova

Farg‘ona davlat universiteti, Ingliz filologiyasi kafedrası, katta o‘qituvchisi

nargizam148@gmail.com

ANNOTATSIYA. Maqolada o‘zbek va ingliz tillaridagi qo‘llanilgan ornitonimlar haqida fikr yuritiladi.

KALIT SO‘ZLAR: ornitonimlar, frazeologik birliklar, zoonimlar, qushlar, ornitofrazeologizmlar.

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda fan va ta‘lim sohasiga alohida e‘tibor qaratilishi tadqiqotchilar oldiga nazariy va amaliy sohalarda ma‘suliyatli vazifalarni qo‘ymoqda. Til va jamiyatning bevosita bog‘liqligi hamda ularning dinamik holda to‘xtovsiz o‘zgarishlarga uchrashida ornitonimlar ham salmoqli o‘rin egallaydi. Hozirda “Mamlakatimiz taraqqiyotining zamini, hech shubhasiz, ilm-fan va innovatsiyalar” ekanligi haqidagi so‘zlar bu boradagi ishlar ko‘lamini yanada kengaytirish vazifasini yuklamoqda. [1] Innovatsiyalarni amalda qo‘llash esa tilning turli sathlarida munozarali bo‘lgan ornitonimlarning nazariy masalalarini chuqur tadqiq etishni taqozo etmoqda. Chunki ularning nutqiy tuzilmalardagi o‘rnini aniqlash o‘zbek va ingliz tillaridagi ornitonim birliklarining badiiy matnlardagi va nutqdagi ma‘nolarini bog‘lanishiga ko‘ra umumiy va farqli belgilarga egaligini asoslash imkonini beradi.

Har qanday millat tilida o‘ziga xos barqaror birliklar mavjud. Bunday birliklar har qanday til lug‘atining maxsus qatlamini ifodalaydi. Ular inson tomonidan yaratilgan tasvirlarni eng aniq aks ettiradigan obrazli va keng iste‘moldagi frazeologik birliklardir. Frazeologik birliklar tilning o‘ziga xosligini beradi, ular nutq jarayonida yaratilmaganligi va unda tayyor holda ishlatilganligi sababli, ona tilida so‘zlashuvchilar ongida mustahkamlangan maxsus belgilar va assotsiativ aloqalarni o‘z ichiga oladi. Frazeologik birliklar bir madaniyat bilan birlashtirilgan u yoki bu jamoaning turmush tarzini, geografik mavqeini, tarixini, an‘analarini vizual tarzda

namoyish etadi. Frazeologik birliklar to‘plamida inson o‘z hayotida tez-tez duch kelgan his-tuyg‘ularga sabab bo‘lgan mavzular va hodisalar aks ettirilgan. Inson o‘z tarixi davomida hayvonot olami vakillari bilan u yoki bu tarzda muomala qilganligi sababli, ular bilan frazeologik birliklar majmuasi - hayvonot bog‘i frazeologik birliklari bog‘langan. Qushlar, shuningdek, insonning doimiy hamrohi bo‘lgan hayvonot dunyosi vakillari, shuning uchun ham tillarda ko‘pincha "zoonim" tushunchasini konkretlashtiradigan va qushlarga ixtisoslashgan komponent-ornitonim - ornitonim iboralari bo‘lgan birliklar mavjud. R.A.Ayupova, K.A.Saxibullina, L.R.Sakayeva, T.S.Spirina, E. S. Yakovleva va boshqa ko‘plab tilshunoslarning asarlari turli xil tillarda ornitonim komponentli frazeologik birliklarni qiyosiy o‘rganishga bag‘ishlangan. L.Amelina frazeologik birikmalar tarkibida hayvonotni berilishi inson xarakteriga qiyoslanishi, metaforalarda ularning ko‘plab qo‘llanilishini aytib o‘tadi. [2]

Til va madaniyatning o‘zaro ta’sirini o‘rganadigan madaniy tilshunoslik lingvistik bilimlarning talab qilinadigan fanlararo sohalaridan biriga aylandi. Til frazeologik fondining xususiyatlarini qushlarning tarkibiy qismi (ornitonim) bilan aniqlash maqsadi frazeologik ma’lumotlardan aniq tadqiqot materiallarini tanlash tahlil qilinayotgan mazkur tillarning lug‘atlari, uni tematik guruhlar bo‘yicha taqsimlash, eng ko‘p sonli guruhlarni aniqlash, ijobiy va salbiy va neytral konnotativ ma’lolarga ega bo‘lgan uy va yovvoyi qushlar nomlaridan foydalanishda foiz nisbatini belgilash, semantikani aniqlash mazkur tillarda o‘rganilayotgan frazeologik birliklarni farqlashdir.

Frazeologiya va paremiologiyani o‘rganishda turli xil yondashuvlarga guvoh bo‘lishimiz mumkin. Semantik va semiotik yondashuvlar frazeologik obrazlar etimologiyasi bilan bog‘laydigan frazeologik ma’no tarkibiga qaratilgan. Folklor paremiologiyasining meta belgilari tizimi bo‘lish ushbu yondashuv tarafdorlarining alohida e’tiborini tortadi. Frazeologiya va paremiologiyada aks etgan dunyo qiyofasini an’anaviy yoki dolzarbligini aniqlash uni o‘rganishga konseptual (ya’ni tematik) yondashuvning asosiy maqsadi hisoblanadi. Ba’zi zamonaviy tadqiqotlar

ushbu yondashuv doirasida matematik modellar va korpus tilshunosligini qo‘llashni ko‘rsatib beradi. Strukturaviy va qiyosiy usullar ko‘pincha yuqorida aytilganlarning ba‘zilari bilan birlashtiriladi. Ushbu bobda biz bir tomondan har bir lingvistik madaniyat tomonidan yaratilgan u yoki bu qush bilan bog‘liq bo‘lgan ramziy belgilarni tahlil qilamiz. Shunga ko‘ra, bu yerda taqqoslash usuli va komponent tahlil usuli bilan birlashtirilgan lisoniy-madaniy va semiotik usullar qo‘llaniladi.

Buni ornitonim komponentlari bo‘lgan frazeologik va paremiologik birliklarda aniq kuzatish mumkin, qushlarning ba‘zi nomlari ingliz va rus tillarida ijobiy yoki salbiy bo‘lishi mumkin. Xuddi shu ornitonim bir tilda ijobiy bahoga ega bo‘lishi mumkin, ikkinchisida esa salbiy baho bitta yoki bitta tilda ijobiy va salbiy bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatn omasi. (02.01.2021)
2. Amelina L.V. Semanticheskiye protsessi, prinsipi leksikograficheskogo tolkovani ya, lingvokulturologicheskaya interpretatsiya ornitonimov: avtoref.diss.kand.fil.nauk. Oryol, 2012.3.
3. Maxmudova, N. (2023). LEXICAL CONTENT OF ORNITONYMS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES: filological Science. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 10(08), 55-59.
4. Maxmudova, N. (2023). Forming Methods of Ornithonyms in Uzbek and English. Languages. Miasto Przyszłości, 32, 342-346.
5. Maxmudova, N. (2022). PRAGMATIC SIGNS OF ORNITHONYMS IN PROVERBS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(2), 88-91.
6. Maxmudova, N. (2022). USE OF UNIONS WITH BIRD NAMES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES, COMPARATIVE ANALYSIS OF ORNITONYMS. Scientific journal of the Fergana State University, (1), 50-50.

7. Maxmudova, N. (2021). BIRD NAMES REALLY MATTER: FEATURES OF ORNITHONYMES IN LANGUAGE. *Theoretical & Applied Science*, (5), 116-118
8. Makhmudova, N. R. (2019). The use of multimedia learning tools in the English language. *Мировая наука*, (9 (30)), 44-46.